

УДК 81'37

UDC 81'37

МЕТАНІМІЯ ЯК ВІД СЕМАНТЫЧНАЙ ДЭРЫВАЦЫІ

METONYMY AS A TYPE OF SEMANTIC DERIVATION

А. С. Васілеўская,

*кандыдат філалагічных навук, дацэнт
кафедры беларускага і рускага мовазнаўства
Беларускага дзяржаўнага педагагічнага
ўніверсітэта імя Максіма Танка*

E. Vasilevskaya,

*Candidate of Philology, docent Associate
Professor of the Department of Belarusian
and Russian Linguistics of the Belarusian State
Pedagogical University named after Maxim Tank*

Паступіў у рэдакцыю 22.12.2023.

Received on 22.12.2023.

Артыкул прысвечаны спецыфіцы метаніміі як віду семантычнай дэрывацыі. На аснове аналізу навуковай літаратуры аўтар раскрывае семантычныя механізмы метаніміі, прыводзіць розныя падыходы да класіфікацыі метанімічных пераносаў. Асаблівасці ўжывання метанімічных пераносаў у беларускім мастацкім і публіцыстычным дыскурсе XXI ст. раскрываюцца на аснове аналізу, які ўключае тэматычную прыналежнасць слоў зыходнай і вытворнай паняццёвых сфер, асноўныя метанімічныя мадэлі. У артыкуле выяўляецца спецыфіка сучаснага метанімічнага словаўжывання назоўнікаў.

Ключавыя слова: назоўнік; метанімія; метанімічная мадэль; адносіны сумежнасці.

The article is devoted to the specifics of metonymy as a type of semantic derivation. Based on the analysis of scientific literature, the author reveals the semantic mechanisms of metonymy, brings different approaches to the classification of metonymic transfers. Peculiarities of the use of metonymic transfers in the Belarusian artistic and journalistic discourse of the 21st century, are revealed on the basis of the analysis, which includes the thematic affiliation of the words of the original and derived conceptual spheres, the main metonymic models. The article reveals the specifics of the modern metonymic word usage of nouns.

Keywords: noun; metonymy; metonymic model; adjacency relations.

Метафара і метанімія разглядаюцца як два ўніверсальныя і найбольш прадуктыўныя віды семантычнай дэрывацыі. Нярэдка ў навуковай літаратуры спецыфіка гэтых семантычных з'яў выяўляецца праз іх супастаўленне і супрацьпастаўленне.

І метафара, і метанімія доўгі час разглядаліся як стылістычныя сродкі мовы, і толькі пазней прыйшло разуменне, што здольнасць да ўтварэння метафары і метаніміі – натуральная ўласцівасць чалавечага мыслення і мовы, якая спрыяе пазнанню новых з'яў рэчаіснасці, выражае асаблівае светаўспрыманне чалавека. Таму ў навуковай літаратуры можна вызначыць два асноўныя падыходы да апісання метаніміі – як тропы і як віду семантычнай дэрывацыі, сродку ўзбагачэння лексікі [1; 2]. Абодва падыходы выразна праяўляюцца ў класічным значэнні Н. Д. Аруцэнавай: «Метанімія – троп ці механізм маўлення, які заключаецца ў рэгулярным або аказіянальным пераносе імя з аднаго класа аб'ектаў або адзінкавага аб'екта на іншы клас або асобны прадмет, які асацыіруецца з дадзеным па сумежнасці, уключанасці ў адну сітуацыю» [3, с. 300].

Аднак у адрозненне ад метафары, метанімія як сродак папаўнення лексічнага складу мовы доўгі час заставалася на перыферыі ўвагі лінгвістаў, што дало вучоным магчымасць трапна параўнаць метафару з прынцэсай, а метанімію з Папялушкай [4, с. 53]. У апошнія дзесяцігоддзі фокус увагі лінгвістаў усё часцей пераносіцца на метанімію. Так, у манаграфіі А. Бірых прадстаўлены разнастайныя падыходы да вывучэння метанімічных пераносаў – псіхалагічны, лагічны, семіятычны, лінгвістычны [1]. Свой уклад у разуменне феномену метаніміі ўносяць прадстаўнікі кагнітыўнай лінгвістыкі [2; 5; 6].

Растлумачыць падобнае змяшчэнне акцэнтаў можна тым, што працэс метанімізацыі як спосаб утварэння новых ЛСВ, па меркаванні даследчыкаў,

з'яўляецца больш простым, зручным і натуральным для моўнай свядомасці [2, с. 1]. Ю. Д. Абрэсян адзначаў, што «метанімічныя значэнні адпавядаюць звычайнаму значэнню лексічнай мнагазначнасці – здольнасці слова мець некалькі розных, але звязаных адзін з адным значэнняў» [7, с. 510]. Таму толькі метанімію вучоны разглядаў як безумоўны від рэгулярнай мнагазначнасці.

У. Р. Гак адносіць метафару і метанімію да пераносу, заснаванага на адносінах перакрывавання [8, с. 110]. Структурна-семантычнае падабенства гэтых двух відаў семантычнай дэрывацыі нярэдка прыводзіць да іх змяшчэння, аднак паміж імі існуюць істотныя адрозненні.

У адрозненне ад метафары, якая не заўсёды адпавядае канкрэтным прыметам прадмета і з'явы і часта ўзнікае на аснове асацыяцый, не адлюстраваных у лексічным значэнні слова, метанімія заснавана толькі на адным відзе сувязі – сумежнасці [9, с. 78], якая адлюстроўвае аб'ектыўныя сувязі прадметаў і з'яў. Таму метафара, як правіла, заключае ў сабе загадку і здольная ствараць двойное бачанне прадмета ці з'явы. Метанімія ж узнікае паміж словамі, якія ўжо звязаныя паміж сабой, і не адкрывае новых адносін [10, с. 84].

Пры стварэнні метафары і метаніміі задзейнічаны розныя семантычныя механізмы. Метафара з'яўляецца ў выніку замены архісемай пры захаванні дыферэнцыяльнай або ператварэнні канатацыйнай семы ў дыферэнцыяльную [11, с. 60]. Таму метафара звязана з перанясеннем часткі прымет са сферы-крыніцы ў сферу-мэту [6, с. 32].

Пры метаніміі ў слова з'яўляецца новая архісема, пры гэтым ранейшая архісема ператвараецца ў дыферэнцыяльны кампанент значэння [11, с. 64]. Таму значэнне вытворнага слова цалкам уключае ў сябе значэнне ўтваральнай лексічнай адзінкі.

Калі метафара разглядаецца як чыста семантычная аперацыя, звязаная з перанясеннем некаторых якасцей з аднаго прадмета ці з'явы на другую, то метанімія класіфікуецца як з'ява семантыка-сіntaxічная: «Метанімія звычайна ўзнікае шляхам эліпсіса (сцяжэння, кандэсацыі) словазлучэння» [12, с. 77]. Таму пры адрозненні метафары і метаніміі В. П. Масквін прапануе прымяняць трансфармацыйны аналіз як найбольш дакладны фармальны крытэры: у метафары, па меркаванні даследчыка, трансфармацыя разгортвання аднаўляе прапушчаныя элементы параўнання, у метаніміі – элементы сінтагмы [13, с. 18].

Метафара ў сказе часцей за ўсё выконвае прэдыкатывую функцыю, метанімія – функцыю ідэнтыфікацыі.

Адметнасцю метаніміі з'яўляецца і тое, што словы, якія ўступаюць у метанімічныя адносіны, пераважна належаць да аднаго і таго ж паняццёвага поля [4, с. 55], у адрозненні ад метафары, дзе ўтваральнае і вытворнае слова адносяцца, як правіла, да розных семантычных палёў.

Азначэнне метаніміі, дадзенае А. Бірыхам, адлюстроўвае многія з адзначаных асаблівасцей: вучоны акрэслівае метанімію як камбінацыю семантычнай сумежнасці (паміж прадметамі і з'явамі, абазначанымі словамі, існуюць рэальныя сувязі) і пазіцыйнага падабенства (у працэс уключаюцца семантычна сумежныя моўныя элементы) [1, с. 16]. Менавіта гэта азначэнне мы прымаем у якасці асноўнага ў нашым даследаванні.

Пры навуковым апісанні любой моўнай з'явы абавязкова паўстае пытанне пра класіфікацыю. А. Бірых аналізуе моўную метанімію рускай мовы ў наступнай паслядоўнасці: ён адштурхоўваецца ад лексіка-грамматычных разрадаў слоў, далей вылучае тэматычныя групы, а ў межах тэматычных груп выдзяляюцца метанімічныя мадэлі [1, с. 32].

Такі падыход з'яўляецца дастаткова традыцыйным: таму ў навуковых даследаваннях разглядаецца метанімія самастойных часцін мовы, у першую чаргу назоўніка, прыметніка і дзеяслова [1; 12]. Далей выяўляюцца метанімічныя пераносы ў межах тэматычных [1] або лексіка-тэматычных [14] груп.

Традыцыйнай і агульнапрынятай з'яўляецца класіфікацыя метанімічных пераносаў на аснове логіка-псіхалагічнай інтэрпрэтацыі асацыяцый па сумежнасці. У межах гэтай класіфікацыі вылучаюць наступныя тыпы пераносаў: лакальны (прасторавы), тэмпаральны (часавы), каўзальны, атрыбутывы [1; 12]. Нярэдка даследчыкі [1; 15] як метанімічны перанос разглядаюць сінекдаху, адносячы яе да партытыўнага (колькаснага) тыпу. У межах прадстаўленых тыпаў на аснове агульнасці зместу і аб'ёму вызначаных паняццяў вылучаюцца падтыпы. Так, у межах лакальнай метаніміі можна вылучыць субстанцыянальны, лакатыўны і саматычны падтыпы [12, с. 79–90].

Апісанне метанімічных пераносаў у межах тыпаў і падтыпаў будзеца на аснове метанімічных мадэлей – метанімічных суадносін, якія рэгулярна праяўляюцца ў межах тэматычных груп [1, с. 33]. Так, да субстанцыянальнай метаніміі адносяцца мадэлі *матэрыял* → *выраб з гэтага матэрыялу*, *сродак вызначэння меры* → *адзінка меры* [12, с. 79] і г.д. У сваім даследаванні мы будзем звяртацца да

прадстаўленай тыпалогіі метаніміі і разглядаць лакальны, тэмпаральны, каўзальны, атрыбутывы і партытыўны метанімічны перанос.

Аднак такі падыход не заўсёды задавальняе даследчыкаў. Так, А. Н. Такмакоў адзначае, што сучасныя тыпалогіі метанімічных пераносаў «спісачнага» характару не дазваляюць весці гаворку пра існаванне агульнапрынятай мадэлі [16, с. 4]. Таму нярэдка ў навуковай літаратуры з'яўляюцца новыя падыходы да апісання метанімічных пераносаў.

Так, Н. А. Ілюхіна, абапіраючыся на палажэнне, што метанімія цесна звязана з пэўнымі тыпамі канцэптаў і здзяйсняецца ў логіцы структуры гэтых канцэптаў, вылучае фрэймавы, прапазіцыйны і сцэнарны тыпы метанімічных пераносаў [5, с. 37], якія адрозніваюцца рознымі спосабамі арганізацыі, захавання і аднаўлення ведаў пра свет.

Нам падаюцца блізкімі погляды Н. П. Тропінай, якая прапануе ўніверсальную схему апісання семантычнага дэрывата. Такая схема павінна ўключаць абагульненую ідэаграфічную аднесенасць першаснага і вытворнага значэнняў, лексіка-тэматычную або лексіка-грамматычную аднесенасць першаснага і вытворнага значэнняў, лексічнае значэнне абодвух ЛСВ, змястоўную характарыстыку семантычных фармантаў, фармальную характарыстыку семантычных фармантаў [17, с. 123].

Пры такім падыходзе ў апісанне мадэлі метаніміі павінны быць прадстаўлены сфера-крыніца і сфера-мэта метанімічных пераносаў, семантычныя кампаненты, якія аб'ядноўваюць першасныя і другасныя ЛСВ. Такія падыходы традыцыйна выкарыстоўваюцца пры апісанні метафар [12]. Менавіта такі спосаб аналізу метанімічных пераносаў дапаможа стварыць цэласную карціну метаніміі як віду семантычнай дэрывацыі.

Разгледзім асноўныя мадэлі метанімічных пераносаў, уласцівых беларускаму мастацкаму і публіцыстычнаму дыскурсу ХХІ ст. Намі прааналізавана больш за 20 субстантыўных метанімічных адзінак, ужытых у творах беларускіх аўтараў. Трэба адзначыць, што выбраныя для аналізу лексічныя адзінкі раней не ўжываліся з метанімічным пераносным значэннем.

У якасці сферы-крыніцы сучаснай субстантыўнай метаніміі намі выдзелены назоўнікі чатырох тэматычных груп – «Чалавек», «Артэфакт», «Соцыум», «Прырода».

Тэматычная група «Чалавек» ахоплівае дастаткова вялікую колькасць лексічных адзінак, якія не толькі называюць асобу чалавека, а і абазначаюць назвы пачуццяў, разумовых паняццяў і інш.

Практычна ўсе назоўнікі, якія ўключаюцца ў метанімічны перанос, пераходзяць у іншую тэматычную групу, цесна звязаную з зыходнай. Самым частотным з'яўляецца перанос па мадэлі «Чалавек» → «Соцыум».

На атрыбутывы адносінах заснаваны дастаткова традыцыйная метанімія *прозвішча аўтара* → *творы гэтага аўтара*:

Недачытаны Глобус,

Непрагледжаны «...глобус...»

Дачытаць бы яго нам,

Паглядзець бы яго нам... (М. Найдзёнаў).

Назоўнікі *мудрасць* і *рэфлексія* ў кантэксце набываюць значэнне 'літаратурны твор, які адлюст-

роўвае мудрасць (рэфлексію): ...сам сабе ціха кляў гэтую непад'ёмную кніжную **мудрасць** (Г.Каржанеўская); *Нехта (мога, і я?) нават запрапанаваў надрукаваць на пачатку першага нумара твая нашыя рэфлексіі ў суплёце персанальных эса* (В. Акудовіч).

Па меркаванні даследчыкаў, колькасць метанімічных мадэлей для абстрактных назоўнікаў дастаткова абмежаваная [1]. Так, для назваў адцягненых прыкмет А. Бірых адзначае толькі адзін тып метанімічнай сувязі – атрыбутыўны [1, с. 92]. На наш погляд, прыведзеныя метанімічныя пераносы заснаваны на лакальных адносінах. У новых ЛСВ слоў архісема 'стан чалавека' становіцца дыферэнцыяльнай, а галоўнай семай вытворнага значэння становіцца 'тэкст, твор'.

Намі адзначаны адзінкавыя выпадкі, калі словы тэматычнай групы «Чалавек» пры метанімічным пераносе пераходзяць у тэматычную групу «Артэфакты».

Так, слова **смерць** губляе архісема 'стан чалавека', галоўнай семай новага значэння слова становіцца 'прадмет, які прыносіць смерць': *а з неба няспынна сыпалася і сыпалася смерць* (У. Гаўрыловіч). Аўтарская метанімія заснавана на каўзальных адносінах.

Для слоў тэматычнай групы «Артэфакты» найбольш частотнымі з'яўляюцца дзве мадэлі пераносу: «Артэфакт» → «Чалавек» і «Артэфакт» → «Соцыум». У межах першай мадэлі выяўляюцца як традыцыйныя, так і адметныя тыпы пераносаў.

Так, назоўнік **каса** 'аддзяленне ва ўстановах, прадпрыемствах для прыёму, зберажэння і выдачы грошай і грашовых папер, а таксама памяшканне, дзе знаходзіцца гэта аддзяленне' на аснове традыцыйнага лакальнага метанімічнага пераносу *памяшканне* → *чалавек* набывае значэнне 'чалавек, які працуе ў касе': *І каса густым Барытонам спытала: «Куды?», Не хаваючы ў голасе стому* (А. Бадак).

Індывідуальна-аўтарскімі з'яўляюцца метанімічныя пераносы *ежа* → *чалавек і прадмет* → *стан чалавека*.

Назоўнік **гастраномія** 'харчовыя прадукты высакаякаснага прыгатавання' ў выніку каўзальных адносін набывае значэнне 'чалавек, які прадае гастраномію': *Скончылася ўсё тым, што праз год сам Саня пабраўся з дачкой дырэктара гастранома, праўда, не сухумскага, а мінскага. Цяпер здзіўляўся я: – Што вас на гастраномію пацягнула?* (А. Кажадуб). Пры гэтым метанімічным пераносе архісема прамога значэння слова **гастраномія** 'ежа' пераходзіць у разрад дыферэнцыяльных, а новай архісемай становіцца значэнне 'чалавек'.

Новае, не зафіксаванае слоўнікамі значэнне набывае слова **падушка** 'пасцельная рэч – напханы пухам, пер'ем, сенам і пад. мяшок (звычайна чатырохвугольны), які падкладваюць пад галаву': *«Ну, цяпер да раніцы не бачыць нам падушкі»* (А. Рыбак). У прыведзеным кантэксце назоўнік набывае значэнне 'сон'. Метанімічны перанос адбываецца на аснове лакальных адносін.

У межах другой мадэлі на аснове атрыбутыўных сувязей пераноснае значэнне набываюць назоўнікі **гітара** і **магнітола**: *Рэнесанс гітары пачынаецца ў 60-х, калі ў Расеі нараджаецца жанр «аўтарскае*

песні» (Корпус), ... *аднойчы раніцаю ў прыцемках, перабіўшы камарыны звон, салаўёў і пеўняў, з адчыненых дзверцаў машыны разанула магнітола* (А. Федарэнка). Калі назоўнік **гітара** ўключаецца ў дастаткова традыцыйную мадэль пераносу *музычны інструмент* → *гукі, якія ўтвараюцца гэтым інструментам* [1, с. 59], то для слова **магнітола** 'аўдыётэхнічны апарат бытавога прызначэння, які канструкцыйна аб'ядноўвае радыёпрыёмнік і магнітафон' набыццё значэння 'музыка, якая гучыць з магнітолы' з'яўляецца наватарскім.

Назоўнікі тэматычнай групы «Соцыум», ужытыя з вытворным значэннем, застаюцца ў межах той самай тэматычнай групы, аднак набываюць прадметнае значэнне: *Вераніка паказала вачыма на вільготную пляму, якая выразна праявілася на свежых, але ўжо добра падмочаных навінах* (Ю. Каляда); *Прозы стос вялікі, непад'ёмны* (Корпус). Мы ўжо адзначалі адносна невялікі тып метанімічных мадэлей, уласцівых абстрактным назоўнікам. Аднак трансфармацыйны аналіз дазваляе нам даказаць, што пераноснае значэнне слоў **навіны** і **проза** з'яўляецца ў выніку метанімічных пераносаў: ён дазваляе разгарнуць слова ў словазлучэнні – *газета, у якой друкуюць навіны, і кнігі прозы*.

Адзначым яшчэ некалькі выпадкаў, калі ў метанімічны працэс уключаюцца назвы абстрактных колькасных паняццяў – **дэцыбел** і **румб**. Новыя ЛСВ назоўнікаў адносяцца да тэматычнай групы «Нежывая прырода»: *Стары дом яшчэ раз здрыгануўся: гэтыя індзейцы, напэўна, вырашылі заўчасна зруйнаваць яго сваімі ваяўнічымі дэцыбеламі* (Ю. Каляда); *І не ведалі ў тую пару бедакі Жахаў тых непакораных румбаў* (М. душ Рэйш).

Назоўнік **дэцыбел**, які ў прамым значэнні абазначае 'адзінку велічыні (узроўню гукавога ціску, узмацнення, аслаблення)', у кантэксце набывае значэнне 'вельмі моцныя гукі'. Назоўнік **румб** ('дзяленні на крузе компаса, якія адпавядаюць 1/32 частцы гарызонта') як адзінка вымярэння марскога шляху ў тэксце набывае значэнне 'марскі шлях'.

Намі вылучаны адзінкавыя выпадкі, калі ў метанімічны працэсы ўключаюцца назоўнікі тэматычнай групы «Прырода».

Адзначым дастаткова частотны ў сучасным беларускім дыскурсе, але нетрадыцыйны для метаніміі ўвогуле перанос *жывёла* → *прадмет*: *Зайчыкі давай, а яшчэ лепш даляры, каб іх агонь спаліў* (А. Бутэвіч). Пераноснае значэнне слова **зайчыкі** ў значэнні 'грошы' заснавана на адносінах лакальнасці: некалі на рублёвай купюры была змешчана выява зайца.

Пры аналізе любога віду другаснай намінацыі вельмі важна прааналізаваць сферу-крыніцу і сферу-мэту вытворных адзінак. Аналіз першага кампанента дазволіць убачыць, якія інтарэсы пераважалі ў соцыуме ў тую ці іншую эпоху, якія ідэалы былі закладзены ў аснову культуры на тым ці іншым этапе яе развіцця [13, с. 125]. Аналіз другога кампанента дазволіць выявіць найбольш актуальныя праблемы, што хвалявалі грамадства ў пэўны час.

Той факт, што пры ўтварэнні метаніміі сферай-крыніцай найчасцей становяцца словы тэматычных груп «Чалавек», «Артэфакт» і «Соцыум», дае нам магчымасць выказаць меркаванне, што мысленне

чалавека стала, з аднаго боку, больш рацыянальным, прадметным, з другога, можна адзначыць, што дастаткова вялікую ролю ў жыцці чалавека на пачатку XXI ст. набылі сацыяльныя працэсы, што выражаецца ў імкненні перанесці з'явы сацыяльнага жыцця на іншыя сферы рэчаіснасці.

Аналіз сферы-мэты вытворных метанімічных значэнняў паказвае, што метанімія выкарыстоўваецца пераважна для апісання чалавека, у першую чаргу, яго перажыванняў і ўнутранага стану, і сацыяльных з'яў (па 40 % вылучаных намі метанімічных пераносаў): *І, мабыць, была на маім «партрэце» дзіка-шчаслівая грымаса* (П. Місько); *а пра тое, што вырываецца з самога нутра тваёй істоты, узрушанай і разгневанай нахабствам подласці* (М. Булавацкі); *І коўдра абдымае, збірае з думак ямбы*

Такім чынам, аналіз метанімічных пераносаў у публіцыстычных і мастацкіх творах XXI ст. дае падставы сцвярджаць, што ў цэнтры ўвагі сучасных пісьменнікаў знаходзіцца ўнутраны свет чалавека і сацыяльная дзейнасць чалавека. Гэта пацвярджаецца і выбарам слоў, якія становяцца крыніцай для з'яўлення метанімічных пераносаў, і тымі сферамі, якія найчасцей апісваюцца пры дапамозе метаніміі.

ЛІТАРАТУРА

1. Бирх, А. Метонимия в современном русском языке (Семантический и грамматический аспекты) / А. Бирх. – München : Verlag Otto Sagner, 1995. – 195 с.
2. Резинкин, А. Ю. Когнитивные подходы к изучению метонимии / А. Ю. Резинкин // Мир науки, культуры, образования. – 2011. – № 6. – С. 33–35.
3. Арутюнова, Н. Д. Метонимия / Н. Д. Арутюнова // Языкознание. Большой энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. – С. 300.
4. Солодилова, И. А. Метонимия: границы феномена / И. А. Солодилова // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2017. – № 1. – С. 53–57.
5. Илюхина, Н. А. О типологии лексической метонимии в свете когнитивного принципа / Н. А. Илюхина // Вестник СамГУ. – 2015. – № 7. – С. 36–48.
6. Солодилова, И. А. Метонимия: попытки описания и моделирования / И. А. Солодилова // Вестник ВГУ. Сер. лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2014. – № 4. – С. 31–35.
7. Апресян, Ю. Д. О регулярной многозначности / Ю. Д. Апресян // Известия АН СССР. Сер. лит. и язык. – 1971. – Т. 30. – Вып. 6. – С. 509–521.
8. Гак, В. Г. Языковые преобразования. Виды языковых преобразований. Факторы и сфера реализации / В. Г. Гак. – М. : ЛИБРОКОМ, 2016. – 408 с.
9. Зимин, В. И. Метафора и метонимия / В. И. Зимин, Э. А. Модебадзе // Русский язык в национальной школе. – 1977. – № 2. – С. 77–84.
10. Кирюшкина, А. А. О взаимодействии метафоры и метонимии / А. А. Кирюшкина // Известия Гомельск. гос. ун-та им. Ф. Скорины. – 2022. – № 1 (130). – С. 84–87.
11. Журавлев, А. Ф. Технические возможности русского языка в области предметной номинации / А. Ф. Журавлев // Способы номинации в современном русском языке : коллект. монография. – М. : Наука, 1982. – С. 45–109.
12. Старычонак, В. Д. Мнагазначнасць слова ў беларускай мове : у 3 кн. / В. Д. Старычонак. – Мінск : Калоград, 2017. – Кн. 1. Асноўныя тыпы полісеміі, кірункі семантычнай дэрывацыі. – 273 с.
13. Москвин, В. П. Русская метафора. Очерк семиотической теории / В. П. Москвин. – М. : Изд-во ЛКИ, 2012. – 200 с.

Аналіз слоў, якія ўпершыню набылі пераноснае метанімічнае значэнне ў творах беларускіх аўтараў, паказвае, што многія з іх мяняюць сваё значэнне ў вынікі дастаткова традыцыйных метанімічных адносін. Аднак намі выяўлены і індывідуальна-аўтарскія, не адзначаныя даследчыкамі, віды метаніміі.

Праведзенае даследаванне выявіла цэлы шэраг спрэчных момантаў, якія патрабуюць асобнага разгляду. У першую чаргу, гэта датычыцца пераноснага значэння абстрактных назоўнікаў: калі метанімічнае значэнне некаторых з іх не выклікае сумненняў, то вызначэнне тыпу семантычнай дэрывацыі, у выніку якой такія назоўнікі набываюць вытворнае значэнне, патрабуе ўдумлівага аналізу. Да такіх выпадкаў мы адносім пераносныя значэнні, набытыя ў выніку сінестэзіі: *Акаванае дубовае вядро не паспявала ныраць у зацемак падземнай крыніцы, выносячы наверх пялёхкую прахалоду* (А. Кама-роўскі); *Мароз рыпціць пад крокамі валёнак* (А. Шушко); ужыванне ў непрамым значэнні слоў-назваў пачуццяў: *Тут разлітая боязь Мілых рук* (А. Кацюр-гіна); *Цёплых вуснаў адчай...* (Л. Валасюк). Па нашым меркаванні, такія ўжыванні павінны стаць аб'ектам асобнага даследавання.

REFERENCES

1. Biriĥ, A. Metonimiya v sovremennom russkom yazyke (Semanticheskiĥ i grammaticheskiĥ aspekty) / A. Biriĥ. – München : Verlag Otto Sagner, 1995. – 195 s.
2. Rezinkin, A. Yu. Kognitivnye podhody k izucheniyu metonimii / A. Yu. Rezinkin // Mir nauki, kul'tury, obrazovaniya. – 2011. – № 6. – S. 33–35.
3. Arutyunova, N. D. Metonimiya / N. D. Arutyunova // Yazykoznanie. Bol'shoj enciklopedicheskiĥ slovar' / gl. red. V. N. Yarceva. – M. : Bol'shaya Rossijskaya enciklopediya, 1998. – S. 300.
4. Solodilova, I. A. Metonimiya: granicy fenomena / I. A. Solodilova // Vestnik Orenburgskogo gosudarstvennogo universiteta. – 2017. – № 1. – S. 53–57.
5. Ilyuhina, N. A. O tipologii leksicheskoy metonimii v svete kognitivnogo principa / N. A. Ilyuhina // Vestnik SamGU. – 2015. – № 7. – S. 36–48.
6. Solodilova, I. A. Metonimiya: popytki opisaniya i modelirovaniya / I. A. Solodilova // Vestnik VGU. Ser. lingvistika i mezhkul'turnaya kommunikaciya. – 2014. – № 4. – S. 31–35.
7. Apresyān, Yu. D. O regul'arnoy mnogoznachnosti / Yu. D. Apresyān // Izvestiya AN SSSR. Ser. lit. i yazyk. – 1971. – T. 30. – Vyp. 6. – S. 509–521.
8. Gak, V. G. Yazykovye preobrazovaniya. Vidy yazykovyĥ preobrazovaniĥ. Faktory i sfera realizacii / V. G. Gak. – M. : LIBROKOM, 2016. – 408 s.
9. Zimin, V. I. Metafora i metonimiya / V. I. Zimin, E. A. Modebadze // Russkiĥ yazyk v nacional'noj shkole. – 1977. – № 2. – S. 77–84.
10. Kiryushkina, A. A. O vzaimodejstvii metafory i metonimii / A. A. Kiryushkina // Izvestiya Gomeĥ'sk. gos. un-ta im. F. Skoriny. – 2022. – № 1 (130). – S. 84–87.
11. Zhuravlev, A. F. Tekhnicheskie vozmozhnosti russkogo yazyka v oblasti predmetnoj nominacii / A. F. Zhuravlev // Sposoby nominacii v sovremennom russkom yazyke : kolekt. monografiya. – M. : Nauka, 1982. – S. 45–109.
12. Starychonak, V. D. Mnagaznachnasc' slova ū belaruskaj move : u 3 kn. / V. D. Starychonak. – Minsk : Kolograd, 2017. – Kn. 1. Asnoŭnyya typu polisemii, kirunki semantychnaj deryvacyi. – 273 s.
13. Moskvīn, V. P. Russkaya metafora. Ocherk semioticheskoy teorii / V. P. Moskvīn. – M. : Izd-vo LKI, 2012. – 200 s.

14. *Еремин, А. Н.* Субстантивная метонимия в современном русском языке (теоретические основания и модели реализации) : учебн.-метод. пособие / А. Н. Еремин, О. О. Петрова. – М. : Флинта, 2018. – 68 с.
15. *Новиков, А. Л.* Таксономия метонимии в русском языке (имена существительные) / А. Л. Новиков // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Лингвистика. – 2002. – № 3. – С. 101–114.
16. *Токмаков, А. Н.* Метонимия как средство прагматического воздействия (на материале французской киноcritики) : автореф. дис.... канд. филол. наук : 10.02.05 – романские языки / Моск. гос. лингв. ун-т. – М., 2000. – 23 с.
17. *Тропина, Н. П.* Семантическая деривация: мультипарадигмальное исследование : монография / Н. П. Тропина. – Херсон : Издание Херсонск. гос. ун-та, 2003. – 336 с.
14. *Eremin, A. N.* Substantivnaya metonimiya v sovremennom russkom yazyke (teoreticheskie osnovaniya i modeli realizacii) : uchebn.-metod. posobie / A. N. Eremin, O. O. Petrova. – M. : Flinta, 2018. – 68 s.
15. *Novikov, A. L.* Taksonomiya metonimii v russkom yazyke (imena sushchestvitel'nye) / A. L. Novikov // Vestnik Rossijskogo universiteta druzhby narodov. Seriya: Lingvistika. – 2002. – № 3. – S. 101–114.
16. *Tokmakov, A. N.* Metonimiya kak sredstvo pragmaticheskogo vozdejstviya (na materiale francuzskoj kinokritiki) : avtoref. dis.... kand. filol. nauk : 10.02.05 – romanskie yazyki / Mosk. gos. lingv. un-t. – M., 2000. – 23 s.
17. *Tropina, N. P.* Semanticheskaya derivaciya: mul'tiparadigmal'noe issledovanie : monografiya / N. P. Tropina. – Herson : Izdanie Hersonsk. gos. un-ta, 2003. – 336 s.

ВВЦ БДГУ